

V2000-16 03.02.2000

Konkurranseloven § 3-9 - dispensasjon fra konkurranseloven § 3-1 og § 3-3 for samarbeid om priser og markedsdeling - Libris AS

Sammendrag:

Aksjonærene i Libris AS gis dispensasjon til å fastsette felles priser i aktivitetsmaterieell for varer som omsettes i kjedens bok- og papirforretninger og for å kunne fastsette markedsdeling blant kjedens medlemmer. Dispensasjonen gis på de vilkår at kjedemedlemmene fritt kan fastsette lavere tilbudspriser enn oppgitt i aktivitetsmateriellet og at Libris AS melder fra til Konkurransetilsynet om endringer i medlemsmassen og om endringer i vedtekter og avtaler.

Konkurransetilsynet viser til Deres søknad av 12. oktober 1998 der De ber om forlenget dispensasjon fra konkurranseloven (krll). Det vises i den forbindelse til tidligere dispensasjon fra krll § 3-4, jf. § 3-1 og § 3-3, som utløp den 1. desember 1998.

Konkurransetilsynet beklager at saksbehandlingen har tatt lang tid.

1. Libris AS

Libris AS (Libris) har i brev av 27. januar 2000 kommet med tilleggsinformasjon, blant annet som følge av endret eierskap i kjeden. Kjedens nye vedtekter fra 28. april 1999 samt oppdatert medlemsliste er oversendt i brevet. Kjedens samarbeidsavtale er datert 31. mai 1996. Det foreligger imidlertid et utkast til ny aksjonæravtale som skal erstatte samarbeidsavtalen. Aksjonæravtalen trådte i kraft 20. oktober 1999, men skal formelt godkjennes på generalforsamlingen i april 2000.

Den 1. april 1999 solgte Libris sin andel av papirgrossisten Emo til Aker RGI og etablerte samtidig kjeden som eget aksjeselskap eiet av de deltakende medlemsbedrifter, slik som før fusjonen med Emo i 1997.

Kjedemedlemmene eier i dag en andel av kjedeselskapet i henhold til omsetningsstørrelse i 1994. Ingen av butikkene eies av kjeden. Kjeden har ikke noen form for sentrallager og gjør avtaler med leverandørene på vegne av medlemmene. Kjedeselskapet har 11 ansatte som primært arbeider innenfor fagområdene ledelse og utvikling, markedsføring, innkjøp og IT/økonomi.

Driftsmodellen for kjeden er, som tidligere, en frivillig fagkjede der butikkene eies av det enkelte kjedemedlem, og der samarbeidsavtalen (ny aksjonæravtale) ligger til grunn for kjedesamarbeidet.

2. Forholdet til konkurranseloven

2.1 Konkurranseloven § 3-1

Krll § 3-1 første ledd forbyr to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, å fastsette eller søke å påvirke priser, avanser eller rabatter, bortsett fra vanlig kontantrabatt. Krll § 3-4 forbyr

sammenslutninger av ervervsdrivende å fastsette eller oppfordre til reguleringer i strid med lovens forbud.

Libris-kjeden søker om dispensasjon for at kjeden skal kunne fastsette felles priser i aktivitetsmateriell for varer som omsettes i kjedens bok- og papirforretninger. Den enkelte forretning står fritt til å fastsette lavere priser på produktene. For denne fastsettelse av maksimalpriser kommer forbudet mot prissamarbeid i krrl § 3-1 første ledd til anvendelse dersom kjedemedlemmene i fellesskap kan sies å fastsette prisene. Dersom kjeden som sådan må sies å fastsette eller påvirke prisene på vegne av sine medlemmer, vil krrl § 3-4 få anvendelse.

I henhold til samarbeidsavtalen er grunnlaget for kjedesamarbeidet medlemsmøtet, samarbeidsrådet og konseptrådet, som har en koordinerende og besluttede funksjon. I den nye aksjonæravtalen foregår samarbeidet bl.a. i halvårlege aksjonærmøter. Her har aksjonærene ifølge pkt. 2.2 møteplikt. Beslutninger fattes med simpelt flertall blant de fremmøtte aksjonærer med bindende virkning for alle aksjonærer.

I henhold til pkt. 5.1 i aksjonæravtalen skal aksjonærene fremme Libris-tilknytningen og ta del i profiltiltak, markeds kampanjer m.v. Videre skal aksjonærene prioritere deltakelse i råd og utvalg som opprettes i kjedens regi for fremme av felles interesser. Særskilt forplikter aksjonærene seg til å delta med representant/eier med beslutningsmyndighet i Libris-kjedens besluttede organer, herunder spesielt i generalforsamling og aksjonærmøte. Libris-kjedens styre skal bestå av 5-6 medlemmer. Minst 4 av medlemmene skal ifølge vedtektene velges blant aksjonærene i eierfirmaene.

I lys av kjedens struktur og medlemmenes deltakelse i aksjonærmøter, råd og utvalg der kjedens felles interesser skal fremmes, legger tilsynet til grunn at Libris er et horisontalt kjedesamarbeid. Etter tilsynets vurdering vil den rettslige vurdering av samarbeidet bli den samme uavhengig av om samarbeidsavtalen eller aksjonæravtalen, som er trådt i kraft men ikke formelt godkjent av generalforsamlingen, legges til grunn. På denne bakgrunn mener tilsynet at aksjonærene i fellesskap fastsetter prisene i kampanjemateriell. Krrl § 3-1 får således direkte anvendelse på prissamarbeidet.

2.2 Konkurranseloven § 3-3

Krrl § 3-3 forbyr to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, å fastsette eller søke å påvirke til markedsdeling i form av områdedeling, kundedeling, kvotefordeling, spesialisering eller kvantumsbegrensning. Ordlyden rammer horisontale avtaler, det vil si avtaler mellom konkurrenter på samme omsetningstrinn, og reguleringer vertikalt innen samme distribusjonsskjede. Det er imidlertid gitt unntak for markedsdelingsavtaler mellom leverandør og avtaker i bestemmelsens tredje ledd.

Høyesteretts kjæremålsutvalg har i en kjennelse av 11. februar 1999 uttalt seg om rekkevidden av markedsdelingsforbudet:

"Utvalget forstår § 3-3 første ledd slik at bestemmelsen gjelder fordeling av ett eller flere markeder mellom konkurrenter eller fremtidige konkurrenter for å oppnå gjensidig beskyttelse mot konkurranse. Dette kan blant annet oppnås ved områdedeling,

kundedeling og kvotefordeling." (Rt 1999 side 285 - Aune gård AS mot Opdal samvirkelag.)

2.2.1. Områdedeling

Det fremgår av både samarbeidsavtalens pkt. 5.3 og den nye aksjonæravtalens pkt. 4.3 at administrasjonen fremmer forslag for styret om opptak av ny aksjonær. Administrasjonen foretar nødvendige undersøkelser og besørger innhentet uttalelse fra eventuell aksjonær med helt eller delvis sammenfallende nedslagsfelt. Såfremt en aksjonær selv oppfyller minstekravene i det aktuelle butikk-konsept, kan vedkommende aksjonær motsette seg at det opptas en ny aksjonær i vedkommendes nedslagsfelt. Vetoretten kan likevel settes til side dersom styret anser og dokumenterer at aksjonærfellesskapet har overordnede strategiske hensikter som tilsier samtykke til opptak av ny aksjonær.

Ovennevnte klausul må antas å gi aksjonærene i et horisontalt samarbeid en gjensidig skjerming mot konkurranse. Tilsynet legger således til grunn at bestemmelsen representerer et samarbeid om områdedeling mellom aksjonærene, og at dette vil være egnet til å påvirke konkurransen mellom kjedemedlemmene. Bestemmelsen anses derfor omfattet av forbudet mot markedsdeling i krrl § 3-3.

2.2.2. Konkurranseforbud

Videre har avtalene bestemmelser om eksklusivitet der aksjonærene med visse begrensninger forbys, uten forutgående samtykke fra kjeden, å delta i andre kjeder eller samarbeidskonstellasjoner, også interne, som arbeider aktivt innenfor bokhandelens normale sortiment.

Konkurransetilsynet var tidligere av den oppfatning at forpliktelser til å avstå fra deltakelse i konkurrerende kjeder generelt er å anse som markedsdeling. Gjennom dette fikk markedsdelingsforbudet et meget vidt anvendelsesområde. Konkurransetilsynets senere praksis innsnevrer imidlertid virkeområdet for § 3-3 betydelig når det gjelder konkurranseklausuler. (Se tilsynets vurderinger i avgjørelser A98-5 av 17. april 1998 og A98-10 av 24. juni 1998 samt i vedtak V98-92 av 10. november 1998.) Som nevnt ovenfor er kjernen i markedsdelingsforbudet situasjoner hvor partene deler ett eller flere relevante markeder mellom seg. Gjennom delingen begrenses eller elimineres konkurransen mellom parter med konkurrerende produkter. Markedsdelingsbegrepet innebærer som den store hovedregel et krav om gjensidig markedsbeskyttelse.

Konkurranseforbudet nevnt ovenfor innebærer at kjedemedlemmet pålegges en ensidig forpliktelse til å avstå fra å konkurrere med kjeden gjennom deltakelse i andre kjeder. Et slikt konkurranseforbud innebærer ikke en slik form for gjensidig deling av markedet mellom konkurrenter som § 3-3 er ment å skulle ramme. Konkurransesklausulen faller derfor utenfor markedsdelingsforbudet.

3. Dispensasjonsadgang

Med hjemmel i konkurranseloven § 3-9 kan Konkurransetilsynet ved enkeltvedtak eller forskrift dispensere fra forbudene i §§ 3-1 til 3-4 dersom:

a) konkurransereguleringen innebærer at konkurransen i vedkommende marked forsterkes,

- b) det må forventes effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved konkurransebegrensningen,
- c) konkurransebegrensningen har liten konkurransemessig betydning, eller
- d) det foreligger særlige hensyn

I henhold til annet ledd kan det stilles vilkår for dispensasjonen.

4. Søkers begrunnelse

Det er kun ved markeds kampanjer at det er aktuelt å foreslå maksimumspriser. Den enkelte Libris-forretning har i alle andre sammenhenger selv rett til å fastsette sine egne priser og rabatter.

Kjeden foretar forhandlinger med leverandører for å sikre gunstige innkjøpsbetingelser til de enkelte eiere, noe som igjen fører til lavere priser for forbrukerne, og samtidig også sikrer at små og geografisk fjerntliggende forretninger kan tilby produktene til lavere priser enn om de hadde stått utenfor kjeden. Libris mener derfor samarbeidet har effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved konkurransebegrensningen.

5. Konkurransetilsynets vurderinger

Konkurransetilsynet har lagt vekt på at forhandlerne er godt spredt utover landet. Med unntak av i de største byene er kjeden kun representert med én forhandler på hvert sted. Stadig flere av bokhandlerne er organisert i kjeder. Etter Konkurransetilsynets vurdering kan dette få betydning for aktørenes tilpasninger i de lokale markedene. Det finnes fire store kjeder; Libris, Interbok, Unipa og Nexus. Den største kjeden er Libris med en markedsandel på noe over 20% av bokomsetningen gjennom bokhandel. Etter det tilsynet kjenner til er alle kjedene, bortsett fra Nexus, i praksis landsdekkende med sterke sentralledd. Sentralleddet deltar i utformingen av medlemmenes markedsføringstiltak. I dette arbeidet må kjeden ta hensyn til hvor sterk konkurransen er også i de lokale markedene som er lite konsentrerte. Etter tilsynets vurdering har konkurransen mellom kjedene stor betydning for hvor effektivt bokhandlerne konkurrerer i sine lokale markeder.

Utnyttelse av stordriftsfordeler ved innkjøp og rabatter fra leverandøren kan gi bedret konkurranseevne og komme forbrukerne til gode i form av lavere utsalgspriser. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil felles markedsføringstiltak med bruk av felles priser bidra til at Libris mer effektivt kan konkurrere med andre bokhandlere/bokhandlerkjeder. Tilsynet antar derfor at Libris' felles tilbudskampanjer kan bidra til å styrke konkurransen i bokhandlermarkedet.

Som nevnt anser tilsynet pkt. 4.3 i aksjonæravtalen (tilsvarende pkt. 5.3 i samarbeidsavtalen) for å omfattes av forbudet mot markedsdeling. Etter tilsynets vurderinger gjør denne bestemmelsen det vanskelig for en bokhandel å bli medlem i Libris dersom det allerede er etablert en kjedeforhandler på det aktuelle stedet. Tilsynet legger imidlertid til grunn at det finnes alternative kjeder i bokhandlerbransjen som en forhandler kan knytte seg til. Tilsynet mener derfor det ikke er grunnlag for å hevde at bestemmelsen i nevneverdig grad vanskeliggjør etablering.

Utviklingen på bokhandlermarkedet med få sterke kjeder gjør at tilsynet vil følge utviklingen nøye. Dispensasjonen gis derfor på det vilkår at Libris melder fra til Konkurransetilsynet om endringer i

medlemsmassen. Det stilles også som vilkår at endringer i utkastet til aksjonæravtalen og senere avtaler meldes Konkurransetilsynet.

6. Konkurransetilsynets vedtak

På grunnlag av Konkurransetilsynets vurderinger og med hjemmel i konkurranseloven § 3-9, bokstav a, har Konkurransetilsynet fattet følgende vedtak:

Aksjonærene i Libris AS gis dispensasjon fra konkurranseloven § 3-1 til å fastsette felles priser i aktivitetsmaterieil for varer som omsettes i kjedens bok- og papirforretninger.

Aksjonærene i Libris AS gis dispensasjon fra konkurranseloven § 3-3 for å kunne fastsette markedsdeling blant kjedens medlemmer. Markedsdelingen det dispenseres for går ut på at en aksjonær, på de betingelser som fremgår av samarbeidsavtalen og utkastet til ny aksjonæravtale, kan motsette seg at det opptas en ny aksjonær i vedkommende aksjonærs nedslagsfelt.

Dispensasjonen gis på de vilkår at kjedemedlemmene fritt kan fastsette lavere tilbudspriser enn oppgitt i aktivitetsmateriellet og at Libris AS melder fra til Konkurransetilsynet om endringer i medlemsmassen og om endringer i vedtekter og avtaler. Herunder forutsettes at Konkurransetilsynet får oversendt den endelige aksjonæravtalen etter godkjennelsen på generalforsamlingen i Libris i april 2000.

Vedtaket trer i kraft straks og gjelder frem til 1. februar 2005.

Etter krrl § 3-9 siste ledd kan dispensasjonen trekkes tilbake dersom tilsynet finner at vilkårene for dispensasjonen ikke er oppfylt eller forutsetningene for dispensasjonen ikke lenger er til stede.

For ordens skyld gjøres oppmerksom på at vedtaket kan påklages innen tre uker. En eventuell klage stiles til Arbeids- og administrasjonsdepartementet, men sendes Konkurransetilsynet. For øvrig vises

[til toppen](#)